

Türkiye, Avrupa ve kendisi

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

Avrupa konusunda tartışmaların yoğunlaştığı, beklentilerin en yüksek noktasına ulaştığı bir aşamada, hele birkaç gün sonra verilecek tarihsel bir

kararın da eşliğindeyken, birkaç hususa değinmek yararlı olacaktır.

1. Avrupa'yla ilişkileri Türkiye kadar sorunlu, karmaşık ve çelişkili bir ikinci ülke daha bulunamaz. Onunla savaşmış, fakat sonunda 'ondan' olmaya karar vermiş, yakın geçmişinin en büyük dönüşümünü onu benimseyerek gerçekleştirmiş, fakat aynı zamanda da onu tehlikelerin en büyüğü olarak görmüş bir ülkedir Türkiye. Avrupa teknoloji demektir fakat öz kültürü ortadan kaldıran bir güçtür; Avrupa insan hakları, özgürlük, akılcılık, kısacası 'Aydınlanma' demektir, fakat aynı zamanda da emperyalizm, yani sömürge anlamındadır.

2. Türkiye, Avrupa söz konusu olduğunda kendisini bir gerilimler kavşağında bulur. Çünkü, Avrupa'ya nereden bakacağını bilemez. Bu, sömürgecilik sonrası psikolojisiyle geçmiş dönemin nostaljik görkemi arasında sıkışık bir ülke zihniyetine tekabül eden bir durumdur. Bu ülkede üretilmiş tüm yönetsel - entelektüel söylemlerin ikilemli yapısının temel kaynağı Avrupa'yla olan ilişkilerdir. Bütün çelişki de 'teknoloji'yle 'kültür' kavramlarının bütününü birbirinden kopuk olduğunu varsaymaktan kaynaklanır. Kültürel bağlamda Avrupa Birliği bizi 'kabul etmese' de olacaktır ama teknoloji ve sermaye söz konusu olduğunda Avrupa'ya 'neden' bizi içine almadığı değil de 'nasıl' almayacağı sorulur. Türkiye, 150 yıllık bir Avrupa projesini adım adım uygulamıştır. 'Sonuçlarını sağlamıştır ve mutlaka Avrupa Birliği'ne (AB) kabul edilmelidir. Kısacası, AB ile ilişki bu çelişkilerin ve çatışmaların içinden türeyen bir söylemi içerir: Tehdit ve yakınma!.. Oysa sorunun üstünde asla durulmayan birkaç boyutu vardır.

3. Bugüne değin Avrupa kavramının ne olduğu üstünde yeterince düşünülmemiştir. Oysa, Avrupa her şeyden önce bir 'metafizik'tir. Belli bir bilinç yapısı ve dalgalanmalar gösterse de onunla tümleşmiş bir sistemdir. Avrupa onu oluşturan felsefe, dil ve din referanslarından bağımsız olarak ele alınamaz. 'Bütünleşmeli midir' sorusundan önce sorulması gereken, 'Böyle bir yapıyla bütünleşilebilir mi' sorusu bu noktada yaşamsaldır. Çünkü bu, o yapıyı kuran sistematüğün bu ülkede de temellendirilmesi anlamına gelir. O da 'mekanizma'lardan öte bir şeydir ve iki kavrama dayanır: Avrupa 'klasik' ve 'ruh'tur. Demokrasi, insan hakları ve öteki kavramlar klasiğin belirlediği bu 'ruh'un içinden görülmek zorundadır. Yazılı değil yazılı olmayan hükümlerin egemenliği anlamına gelen bu yaklaşım elbette yabancıımızdır. Günümüz dünyasının çok sorguladığı 'sömürgecilik sonrası' yaklaşımlar, farklar, ötekilerin varlığı elbette yargıları etkileyecektir, fakat Avrupa'nın öncelikle bu bağlamda yeniden temellendirilmesinde bir yarar vardır.

4. Nihayet, AB ile Avrupa aynı olmayan iki farklı şeydir. 'Avrupalı olmak' AB'ye girmek değildir; ancak bunun tersi geçerli olabilir. AB, son kertede Maastricht demektir ve bir sistemdir. O metnin yeterince ve ayrıntılarıyla okunmadığı bellidir. Eğer özümsemiş olsaydı AB'ye girmenin ulusal ekonomi ve iç siyaset kavramlarını çok kesin bir biçimde yerle bir ettiği anlaşılacaktı. Uluslararası yönetimlerin egemenleştiği bir dünyada kendi iktidarını ayakta tutmanın gayretiyle büsbütün katılan ulus devlet ve 'iç işlerim' diyerek ortaya koyduğu uygulamalar o çerçevede söz konusu bile edilmeyecektir. Acaba Türkiye buna hazır ve yatkın mıdır? Her aşamada 'Ben farklıyım' diyen ve kendisini ne yaparsa yapsın meşru gösteren bir devlet elbette AB düşüncesi çerçevesinde, bırakınız başkalarını, öncelikle kendisi için bir sorundur. Bu koşullarda, Avrupa değil AB Türkiye için bugün bir tür 'üst vicdan' niteliği taşımalıdır ve bu ilişkilerde yeni bir bakış açısı demektir. Kaldı ki AB ilişkilerinde sözü çok edilen kültürel özgünlük, birikim anlamsız kavramlardır. AB, bünyesinde, farkları değil aynılığı temellendirme çabasındadır. Bu, farklılığın korunmasını da içeren bir sistem anlayışıdır.

5. Sorun Türkiye'nin kendisidir. Metafiziği ve kozmogonisiyle olan ilişkilerini nesnelleştirip aydınlatamamış bir Türkiye, Avrupa derken aslında kendisini tartışmakta, Avrupa'ya, onu görmekten çok kendisini görmek için bakmaktadır. Böylelikle Avrupa'yla ilişkisi gidimli değil kopukludur. Çözüm Avrupa'yı da içerecek biçimde yeni bir dünya ülküsünü devletin içine sindirmesidir. Bu ise Türkiye'nin Batılılaşmasından daha büyük bir proje demektir!

kahraman@bilkent.edu.tr